

УДК 130.2

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v049.2024.13>**В. В. Лисенкова**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8227-3974>доктор філософських наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри мистецтвознавства
Харківської державної академії культури**ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ СПОСОБУ МИСЛЕННЯ С. МОЕМА**

Постановка проблеми. Англійський письменник С. Моем у сучасному світі вважається одним з найбільш відомих британських літераторів [5, р. 2]. Він цікавий не тільки своїми романами, оповіданнями, есе, п'єсами, критичними статтями, але й спробою у зрілі роки підвести підсумки особистих і професійних спостережень. Це не стільки бажання оцінити свою творчість, скільки роздуми про розвиток мови, алгоритми письменницької праці, критики, закони драматургії, особливості поезії. Він звертається до аналізу соціальних і міжособистісних відносин, шляху становлення молодих письменників і поетів. Сам його спосіб мислення і життя відрізняється філософічністю. Орієнтація С. Моема на філософське осягнення проблем розвитку культури, мистецтва є плідною і потребує вивчення.

Ступінь вивчення проблеми. До дослідження творчості С. Моема звертались багато науковців. Серед них: Г. Грін, В. Вудз, Р. Олдінгтон, С. Гастінгс, А. Куртіс, А. Лосс, В. Менард, С. Чернишова та інші. Була здійснена велика робота по вивченню творів митця, його художнього методу, можливостей володіння літературною мовою, різнобічності його талантів [1, 2, 4, 5]. Але філософічність його мислення, способу життя, підходів майстра до розвитку суспільства, письменництва майже не досліджувалась. Позиція С. Моема в цьому контексті цікава і сьогодні. Тому наявна потреба в висвітленні даного питання.

Мета статті – розгляд різних аспектів філософського мислення С. Моема, котре проявляється у глибинному осягненні багатьох питань культури. Він був занепокоєним проблемами розвитку людини, суспільними протиріччями, спадкоємністю існування мистецтва, формування літературних талантів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Багатий життєвий досвід метра, його лікарська, письменницька, дипломатична діяльність дали широкий матеріал для цікавих, глибоких філософських і літературних узагальнень у книзі «Підбиваючи підсумки» [3]. Вона вийшла з друку у 1938 році, була перевидана у 1954 році. Цей твір містить низку розділів, з яких перший є найбільш великим. Саме він по більшості присвячений проблемам культури і адресований вибагливому

колу публіки. Це багатоаспектне дослідження містить роздуми про сутність творчого процесу, його закони і вимоги, специфіку художніх стилів, складності створення роману, особливостях написання коротких оповідань. Незважаючи на те, що письменник стверджує, що не збирається бути відвертим з читачами, тем не менш, він доволі детально оцінює свої здібності, особливості психіки, поведінки і відносин. Захоплено описує духовну атмосферу кінця XIX – середини XX століть, характеризує її протиріччя, перш за все пов'язані зі світовими війнами.

За своє життя С. Моем створив двадцять романів, більше тридцяти п'єс, видав чимало збірок оповідань. Він багато подорожував, його дорожні замітки відрізнялися неповторністю, вмінням колоритно змальовувати умови життя різних країн і народів [3, р. 80].

Письменник народився у родині дипломата, але недовго користувався увагою і піклуванням батьків. Він залишився сиротою ще до досягнення свого десятиліття. У подальшому було життя у домі дядьки, котрий був байдужим до долі племінника, навчання у декількох університетах. Перебування у медичному університеті допомогло отримати природничі знання, ознайомитись з науковими методами досліджень, оволодіти лікарською практикою [3, р. 67]. Йому довелося три роки працювати лікарем у найбільш злиднених районах Лондона, допомагаючи нещасним. Пізніше С. Моем продовжив навчання у Німеччині, у Гейдельберзькому університеті, де з великим задоволенням слухав філософський курс Куно Фішера. Лектор натхненно викладав матеріал, зміг пробудити зацікавленість студентів до різних філософських систем. Знайомство з творами філософів-класиків молодого С. Моема дуже хвилювало. Книги Ф. Бекона, Б. Спінози, І. Канта, А. Шопенгауера, Д. Локка, Д. Берклі, Ф. Ніцше стали невід'ємною частиною життя. При вивченні філософських текстів він не тільки опановував філософський зміст, ідеї і позиції авторів, але й ретельно аналізував їхню літературну стилістику [3, р. 47]. Вважав, що засвоєння філософських знань – складний процес. Популярна в той час думка, що пізнання філософії неможливо без вищої математики, викликало

у нього незгоду. С. Моем розумів, що філософська спадщина важлива для усього суспільства. Бо у її межах розглядаються питання світобудови, сенсів життя, систем цінностей, проблемності пізнання, формування особистості [3, р. 214].

У двадцять чотири роки С. Моем намагався створити свою філософську систему, але самотійно розвинути її він не зміг. Згодом зацікавився прагматизмом, потім поглядами Б. Рассела, хоча не надовго. Пізніше вважав свій світогляд доволі еклектичним. Тем не менш, наполягав на тому, що філософія повинна починатись з практичних засад в усіх своїх проявах, у тому числі і в письменницькій діяльності. Потреби людей у філософії завжди практичні, їх задоволення визначає стан самого людського життя. Тому філософське знання не повинно бути тільки розраховано на професійне філософування, його ракурс дії значно ширший.

У молоді роки, коли С. Моем витратив спадок батьків, його очікувало напівголодне існування, що дуже принижувало. З дитинства хворіючи туберкульозом, він мужньо боровся з недугою. Був на фронті, вів дипломатичні справи. Посилена кровотеча стала причиною його лікування протягом двох років у швейцарському санаторії, де він продовжував займатись своїми письменницькими справами. Спілкуючись з іншими хворими, накопичував психологічні спостереження, котрі були у таких обставинах дуже виразними. Це давало змогу вивчати міжособистісні відносини, заглиблюватись у людську своєрідність. С. Моем визначав, що навіть великі люди у буденному житті не позбавлені суттєвих недоліків: дріб'язковості, марнославства, нестриманості. І це не слід ховати від публіки, це треба зображувати. Тому не можна засуджувати один одного, бо думки і дії усіх людей далекі від довершеності. Згодом він приходив до позиції всепрощення. Як письменник вважав необхідним перш за все бути уважним і правдивим щодо свого досвіду [4, р. 285]. У цьому плані жалкував, що не мав у молоді роки мудрих дорослих друзів, котрі могли допомогти йому прийти до самого себе. Зроблені помилки великим чином вплинули на його долю.

Сором'язливість, котра у С. Моема сформулась як риса характеру, була результатом відсутності довгої любові батьків, проявом самотності і байдужості з боку родичів. Життя поза родиною, без позитивного спілкування поглиблювали невпевненість у собі, замкненість, знижену самооцінку. Це не давало змоги пережити багатство чисельних почуттів. Тому він не міг часто зобразити їх у своїх творах. Відчував свою відстороненість від світу, замкненість особистого простору, любов до усамітнення, поглиблення у літературні роздуми, котрі супроводжували його усе життя. Однак, як письменник часто відмічав щось

незвичне, цікаве і використовував при написанні своїх текстів. Ретельно працював над розвитком письменницьких здібностей, постійно їх удосконалював [5, р. 471].

С. Моем з великим успіхом проявив себе як драматург. Створені ним п'єси врятували його від бідності. Їх галасливий успіх проявив різнобічність талантів майстра. Хоча сам відносився до цього з великим скепсисом, вважаючи, що вони не є за змістом глибокими і задовольняють тільки смаки невибагливої публіки [1, р. 64].

Вивчаючи соціальні і політичні реалії свого часу, письменник відмічав, що дуже часто провідні політичні діячі не мають необхідної стратегії розуму, ерудиції, не бачать перспектив розвитку своїх країн, не поглиблюються у сутність національних протиріч і не знаходять виходу з них. Це мало відношення не тільки до англійських політиків (хоча англійці вважали себе саме нацією політиків), але і до представників інших країн. С. Моем робить висновок, що для діяльності у політичній сфері потрібен особливий талант. Хоча він відмічав випадки, коли політичний діяч керував країною небайдуже, віддано, і отримувал непоганий результат. Це мислителя дуже дивувало. Але по більшості піклування про свої інтереси і статки, владні позиції призводило до протилежного [1, р. 158].

У зрілому віці письменник зазначав, що з часів його юнацтва і молодості мало що принципово змінилось. Система освіти часто реально не реформувалась, муніципальні школи продовжували не навчати дітей, а розважати їх. Тому у життя входили покоління малоосвічених людей з примітивними потребами. Його, таким чином, непокоїло майбутнє. Розвиток духовної сфери, стан літератури, письменництва, рівень комунікативної культури він вважав сутнісними компонентами майбутньої цивілізації. Ця проблема не вирішена і сьогодні [6].

С. Моем був впевненим, що письменницька діяльність, перш за все, характеризується своєю якістю вдосконалення. Перші спроби писати не розкривають усіх можливостей молодого літератора. Тільки багаторічна кропітка праця дає змогу розквітнути самобутньому таланту. І все одне, життя не вистачить, що довести усі грані обдарованості до бажаних висот [1, р. 229]. Для письменника вкрай важливі: душевна незалежність, свобода від диктату інших, від самоуправства редакторів, гарні фінансові можливості. Інакше створити щось гідне і бути задоволеним своєю роботою, втілити свої задуми майже неможливо. Тому його непокоїло письменницьке середовище. Особливо тенденція багатьох у літературі шукати слави, а не важкого шляху створення актуальних творів. Для самого С. Моема потреба писати була нездоланною, хоча труднощі письма були вели-

кими і багато що він досягав самостійно. Письменник ставив за мету писати актуально, ясно, просто, милозвучно. Важливим вважав заглиблення у тему, рефлексію щодо неї, бачення її проблемності [7]. Захоплювався проявами таланту інших, наприклад, відмічав психологізм Г. Мопассана. Стверджував, що звична стриманість англійців не дає змоги створювати атмосферу відкритості, довіри, а провокує сухість у стосунках, манірність, душевну закритість. Тому важливо розвивати зв'язки з іншими культурами, навчатись цим якостям у інших народів.

Висновок. Спосіб життя і мислення С. Моєма, видатного англійського письменника має філософські аспекти. Зацікавившись філософією і її методами, він намагався глибоко і сутнісно осягати життєві процеси, висвітлювати людські проблеми і відображати результати своєї рефлексії у літературній діяльності. Хоча часто дуже критично ставився до своїх філософських здібностей. Роздуми мислителя були значущими не тільки для його покоління, але вони актуальні і для сьогодення. Цінними вони є і для сучасних представників літературних кіл, бо філософський погляд на письменницьку діяльність дозволяє зазирнути у внутрішню лабораторію автора і знайти дієві настанови для майбутньої творчості.

Література

1. Curtis A. The pattern of Maugham: a critical portrait. New York: McCall Pub, 1974. 278 p.
2. Loss A. W. Somerset Maugham. New York: Herper-Collins, 1987. 132 p.
3. Maugham Somerset. Summing Up. London: Murray Publishers, 2001. 224 p.
4. Menard W. The two worlds of Somerset Maugham. Los Angeles: Sherbourne Press, 1965. 374 p.
5. Hastings Selina The secret lives of Somerset Maugham: a biography. New York: Random House, 2010. 640 p.
6. Лисенкова В. В. Використання філософської складової у стратегіях сучасної освіти *The 24th International scientific and practical conference «Information and innovative technologies in education in modern conditions»* (June 20-23, 2023). Varna, Bulgaria. International Science Group. 2023. P. 275–276.
7. Чернишова С. О. Сучасні підходи до вивчення творчості В.С.Моєма *Літературознавчі студії*. 2013. Вип. 37 (2). С. 399–407.

Анотація

Лисенкова В. В. Філософські аспекти способу мислення С. Моєма. – Стаття.

Стаття присвячена філософським аспектам мислення і способу життя видатного англійського письменника С. Моєма, котрий займався теорією і практикою літератури, медициною, дипломатією. Все своє свідоме життя цікавився філософією, його філософські роздуми актуальні і донині. Тому метою статті

є розгляд різних аспектів філософування С. Моєма, котре проявляється у глибокому осмисленні багатьох питань культури. Він був занепокоєним проблемами розвитку людини, суспільними протиріччями, спадкоємністю існування мистецтва, формування літературних талантів.

Багатий життєвий досвід метра, його різнобічна діяльність дали широкий матеріал для цікавих, глибоких філософських і літературних узагальнень у книзі «Підбиваючи підсумки». Вона вийшла з друку у 1938 році, була перевидана у 1954 році. Цей твір містить низку розділів, з яких перший є найбільш великим. Саме він по більшості присвячений проблемам культури і адресований вибагливому колу публіки. Це багатоаспектне дослідження містить роздуми про сутність творчого процесу, його закони і вимоги, специфіку художніх стилів, складності створення роману, особливостях написання коротких оповідань. Незважаючи на те, що письменник стверджує, що не збирається бути відвертим з читачами, тем не менш, він доволі детально оцінює свої здібності, особливості психіки, поведінки і відносин. Він захоплено описує духовну атмосферу кінця XIX – середини XX століть, характеризує її протиріччя, перш за все пов'язані зі світовими війнами.

За своє життя С. Моєм створив двадцять романів, більше тридцяти п'єс, видав чимало збірок оповідань. Він багато подорожував, його дорожні замітки відрізнялися неповторністю, вмінням колоритно змальовувати умови життя різних країн і народів.

У Гейдельберзькому університеті з великим задоволенням слухав філософський курс Куно Фішера. Лектор натхненно викладав матеріал, зміг пробудити зацікавленість студентів до різних філософських систем. Знайомство з творами філософів-класиків молодого С. Моєма дуже хвилювало. Книги Ф. Бекона, Б. Спінози, І. Канта, А. Шопенгауєра, Д. Локка, Д. Берклі, Ф. Ніцше стали невід'ємною частиною життя. При вивченні філософських текстів він не тільки опанував філософський зміст, ідеї і позиції авторів, але й ретельно аналізував їхню літературну стилістику. Вважав, що засвоєння філософських знань – складний процес. Популярна в той час думка, що пізнання філософії неможливо без вищої математики, викликало у нього незгоду. С.Моєм розумів, що філософська спадщина важлива для усього суспільства. Бо у її межах розглядаються питання світобудови, сенсів життя, систем цінностей, проблемності пізнання, формування особистості.

У двадцять чотири роки С. Моєм намагався створити свою філософську систему, але самостійно розвинути її він не зміг. Згодом зацікавився прагматизмом, потім поглядами Б. Рассела, хоча не надовго. Пізніше вважав свій світогляд доволі еkleктичним. Тем не менш, наполягав на тому, що філософія повинна починатись з практичних засад в усіх своїх проявах, у тому числі і в письменницькій діяльності. Потреби людей у філософії завжди практичні, їх задоволення визначає стан самого людського життя. Тому філософське знання не повинно бути тільки розраховано на професійне філософування, його ракурс дії значно ширший.

Ключові слова: філософування, філософська система, літературний процес, культура.

Summary

Lysenkova V. V. Philosophical aspects of Somerset Maugham's way of thinking. – Article.

The article is dedicated to the philosophical aspects of the way of thinking and lifestyle of the outstanding English writer Somerset Maugham, who was engaged in the theory and practice of literature, medicine, and diplomacy. All his conscious life he was interested in philosophy, his philosophical reflections are relevant to this day. Therefore, the purpose of the article is to consider various aspects of Maugham's philosophizing, which is manifested in the in-depth understanding of many cultural issues. He was concerned about the problems of human development, social contradictions, the continuity of the existence of art, and the formation of literary talents.

The rich life experience of the master, his versatile activities provided a wide range of material for interesting, deep philosophical and literary generalizations in the book "The Summing Up". It was first published in 1938 and reprinted in 1954. This work contains a number of chapters, of which the first is the largest. This chapter is mostly about the problems of culture and is addressed to a demanding public. This multifaceted study contains reflections on the essence of the creative process, its laws and requirements, the specifics of artistic styles, the complexity of creating a novel, and the features of writing short stories. Despite the fact that the writer claims that he is not going to be frank with the readers, he evaluates his abilities, peculiarities of psyche, behaviour and relationships in quite detail. He passionately describes the spiritual atmosphere of the end of the 19th – mid-20th centuries, characterizes its contradictions, primarily related to the world wars.

During his lifetime, Somerset Maugham created twenty novels, more than thirty plays, and published many collections of short stories. He travelled a lot, his travel notes were unique, with the ability to colourfully

depict the living conditions of different countries and peoples.

At the University of Heidelberg, he attended Kuno Fischer's philosophy course with great pleasure. The lecturer gave a charismatic performance of the material and managed to awaken students' interest in various philosophical systems. Young Somerset Maugham was very excited about acquaintance with the works of classical philosophers. Books by F. Bacon, B. Spinoza, I. Kant, A. Schopenhauer, J. Locke, D. Berkeley, and F. Nietzsche have become an integral part of life. When studying philosophical texts, he not only mastered the philosophical content, ideas and positions of the authors, but also carefully analysed their literary style. He believed that the assimilation of philosophical knowledge is a complex process. But he disagreed with the opinion popular at that time that knowledge of philosophy is impossible without higher mathematics. Somerset Maugham understood that the philosophical heritage is important for the whole society. Because within its limits, issues of the world structure, the meaning of life, value systems, problems of cognition, and personality formation are considered.

At the age of twenty-four, Somerset Maugham tried to create his own philosophical system, but he failed in developing it independently. Afterwards, he became interested in pragmatism, then in the views of B. Russell, although not for long. Later, he considered his worldview quite eclectic. Nevertheless, he insisted that philosophy should begin with practical foundations in all its manifestations, including writing. People's needs in philosophy are always practical, their satisfaction determines the state of human life itself. Therefore, philosophical knowledge should not only be aimed at professional philosophizing, its scope of action is much wider.

Key words: philosophizing, philosophical system, literary process, culture.